

KİTAP TAHLİLİ

Rr. Reşat AKTAN : TÜRKİYEDE ZİRAAT MAHSULLERİ FİYATLARI
Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 44 - 26 ANKARA 1955.

Sadun AREN

Ziraat, memleketimizin iktisadî faaliyetleri arasında, eskiden olduğu gibi, şimdi de birinci plânda bir yer işgal etmektedir. Bu sebepten, gerek Türkiyenin içtimâî ve iktisadî gelişmesini inceleyecek olan tarihçilerin, gerekse halihazır iktisadî olayları tahlil ve izah etmek isteyenler olan iktisatçıların, ziraat sahasında neler olup bittiğini ve halen nelerin olmakta bulunduğunu etraflı ve sahîh bir şekilde bilmesi gerekmektedir. Halbuki bu oldukça güç bir iştir: Bir kerre, ziraat sektörü umumiyetle en az gelişmiş olan bir sektördür. İkinci olarak, zirai faaliyetler, ekseriya, küçük işletmeler halinde ve memleket sathına yayılmış olarak cereyan ederler. Bu sebepten, ziraatçılar, aralarında kâfi derecede teşkilâtlanmamışlardır. Ayrıca merkezi otoritelerin, vergileme veya iş kanunu tatbikatı şeklinde, çiftçiler üzerinde müessir bir mürakabe ve kontrolleri yoktur. İşte bu hususiyetlerinden dolayı zirai faaliyetler hakkında kâfi derecede şumullü ve sahîh bilgiler edinmek zordur. Bu durum bir çok iktisatçılarımızı ziraatimizi incelemekten alıkoymuştur. Gerçekten, bazı ahvalde, kâfi derecede şumullü ve güvenilir bilgilere sahip olmadıkça iktisadî tahlil ve izahlara girişmek faydadan ziyade zarar verebilir. Ancak, böyle bir düşünce, büyük bir sadakatla takip edildiği takdirde, iktisatçıların, ellerini kollarını bağlayıp, istatistikçilerin, kendilerine arzu ettikleri bilgileri verebilecekleri o pek uzak günlere kadar beklemelerini icap ettirir. Halbuki takribî bilgilerle de olsa, bu bilgilerin imkânlarına uygun maksatlar için, pekâla tahlillere girişmek ve bunlardan neticeler çıkarmak mümkündür. Kaldıkî zirai sektörümüz hakkındaki bilgiler, ilk bakışta zannedildiğinden de fazladır. Yeterki bu dağınık bilgileri toplamak ve kıymetlendirmek zahmetine katlanılsın. Nihayet şu noktaya da işaret etmek lâzımdır ki, rakkamlara istinat edilerek yapılan araştırmalar, diğer vasıtalarla elde ettiğimiz neticeler ve bilgilerle tezat teşkil ettikleri zaman, bu hali izah ve tefsir etmekde, incelenen konuyu küçümsenemeyecek kadar ehemmiyetli bir ölçüde aydınlatır. İşte Dr. Reşat Aktan «Türkiye'de Ziraat Mahsulleri Fiyatları» adlı eserinde bu sahanın bütün imkânlarını zorluyarak bir çeyrek asır gibi oldukça uzun bir dev-

rede, başlıca 10 ziraat mahsulümüzün fiyat, istihsal, ekiliş hareketlerini tesbit etmiştir.

Etüd, daha ziyade ders kitaplarında yer alması münasip olan, bir girişle başlamaktadır. Burada, zirai faaliyetlerin mahiyeti, ziraatte fiyat teşekkülünün hususiyetleri gibi mevzular anlatılmaktadır. Her ne kadar böyle bir araştırmanın bu şekilde ders kitabı biçiminde bir giriş ihtiva etmesi tuhaf ise de, bu bölümün, konunun yabancıları için çok faydalı olduğunu da belirtmek isteriz.

Bundan sonra müellif asıl etüdüne girmekte ve evvela kullandığı metodu izah etmektedir. Bir çok okuyucuların, zamandan tasarruf etme düşüncesiyle, bu bölümü atlayıp doğrudan doğruya araştırmayı ihtiva eden 3. bölümü okuyacaklarını düşünerek, bu bölümde, bilahare verilen rakkamların mahiyetleri hakkında etraflı izahat verildiğini ve kafalarda kıvrılabilecek istifhamların pek çoğuna burada cevaplar bulunabileceğini hatırlatmak isteriz.

Kitabın 3. bölümünde başlıca 10 ziraat mahsulümüz ayrı ayrı ele alınmıştır. Bunlar: Hububat gurubundan: Buğday, arpa ve mısır.

Bakliyat gurubundan: Kuru fasulya

Sınai bitkiler gurubundan: Pamuk, şeker pancarı ve tütün,

Meyvalar gurubundan: Fındık.

Hayvan mahsulleri gurubundan: Yapağı ve tiftik» tir.

Her mahsulün kendisine has hususiyetleri göz önüne alınarak, aşağı yukarı standart bir şekilde incelenmiştir. Evvela istihsal ve ekiliş (yahut hayvan veya ağaç sayısı) seyri verilmiş, sonra cari ve irca edilmiş fiyatlar ve bu fiyatlardaki kısa ve uzun devreli dalgalanmalar tesbit edilmiştir. Bundan sonra fiyatlarla, istihsal miktarları ve ekilişler arasındaki münasebet araştırılmış ve nihayet bizdeki fiyatlarla diğer bazı memleketlerdeki cari ve irca edilmiş fiyatlar mukayese edilmişlerdir.

Bu bölümde nazarı dikkatimizi celbeden bir kaç hususa işaret edeceğim.

Gerek istihsal gerekse ekiliş miktarlarıyla fiyatlar arasındaki korelasyon aranırken daima cari fiyatlar kullanılmıştır. Halbuki, bizzat Dr. Aktan'ın da işaret ettiği gibi (Sf. 93) irca edilmiş fiyatların kullanılması hakikate daha yakın neticeler verebilirdi. Maamafi, belkide daha iyi bir netice, her mahsulün, ekim hususunda rekabet ettiği diğer mahsuller muvacehesindeki nisbi fiyatını gösteren bir serinin kullanılması suretiyle elde edilebilirdi.

Diğer bir nokta, mevsimlik fiyat dalgalanmalarının, trend izale edilmeden, hesap edilmiş olmalarıdır. Etüdde, mevsimlik fiyat hareketleri, 1946-50 senelerinin muayyen aylarındaki fiyatların ortalamaları şeklinde hesap edilmiş ve bu halleriyle cedvel ve grafiklere işlenmişlerdir. Trend izale edilmemiş olduğu için, sadece mevsimlik tesirlere atfedilebilecek dalgalanmaları bunlarda

görmek mümkün olamamaktadır. Ayrıca arızı fiat dalgalanmaları da düzeltilmemiş ve mevsimlik fiat dalgalanmaları, bir de bu yönden, hakiki durumu aksettirmekten uzaklaşmışlardır. Bu son nokta, mesela, tiftik fiatlarında bariz şekilde görünmektedir (Sf 265). 1950 nin Kasım ayındaki fiatlar anormal bir derecede yüksektir. Bu hal, o ay ortalamasını fazlaca şişirmiş bulunmaktadır. Aynı mesele, yapağı fiatları için de varittir (Sf. 248) Ve burada neticeyi de değiştirmiştir. En yüksek fiatlı ayın, Kasım 1950 deki anormal fiat bertaraf edilince, Etüddeki gibi, Kasım değil fakat Şubat olması icab etmektedir.

Kitabın rördüncü bölümü zirai fiat politikasına tahsis edilmiştir. Burada, zirai mahsul fiatlarının mustakar olmamaları dolayısıyla, bir zirai fiat politikasının zarureti belirtilmekte ve Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve bizdeki zirai fiat politikası muhtasar bir şekilde anlatılmaktadır. Bölümün sonunda, iyi bir fiat politikasının vasıfları, kısa fakat özlü bir şekilde hülasa edilmiştir.

Sonuncu bir bölümde, Dr. Aktan, vardığı neticeleri hülasa etmekte, muhtelif mahsuller hakkındaki malûmatı bir araya getirerek cedveller tanzim etmektedir. Ancak, burada, 53 numaralı cedvelin faydasını ve 51 numaralı cedvelin de «Asgari» başlıklı sütununun manasını anlayamadığımızı işaret etmek isteriz.

Kitabın sonuna, ek olarak, esas tablolar konulmuştur. Burada, etüdün konusunu teşkil eden 10 mahsul hakkında başlıca malûmat, kolay istifade edilebilir bir tarzda verilmiş bulunmaktadır.

Memleketimizin ziraati üzerinde çalışacak kimseler için, Dr. Aktan'ın kitabı çok faydalı bir me haz teşkil etmektedir. Etüdün 1926-50 senelerini ihtiva etmesi ve böylece, ziraatimizin adeta bir ihtilâl geçirmekte olduğu 1950 den sonraki yılları dışarda bırakması, cidden esef edilecek bir husustur. Müellifin, bir makale ile, bu eksikliği tamamlamasını temenni ederiz.